

5. Мних О.Б. Зміна філософії управління вартістю підприємства та проблеми її оцінювання // Вісник „Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку” НУ ”Львівська політехніка”, №576. – 2007. – С.174-182.

6. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.З. Клебанова та ін. / За ред. В.М. Геєця. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 240 с.

7. Мунтян В.І. Економічна безпека України: монографія / В.І. Мунтян. – К. : Квіц, 1999. – 464 с.

8. Перекупнева Т.В. Побудова системи управління ринковою вартістю малих і середніх підприємств України // Академічний огляд. Науково-практичний журнал (Дніпропетровський університет економіки та права, Національний гірничий університет МОН України). – 2007. – С. 55-60.

9. Сухоруков А.І. Система економічної безпеки держави / Монографія. За заг ред. Сухорукова А.І. / НІПМБ при РНБОУ. – К.: ВД “Стилос”, 2009. – 685 с.

Аннотація. В статті пропонується схема взаємодії управління ризиком вартості підприємства з підсистемою управління забезпечення економічної безпеки, розроблено алгоритм управління вартістю підприємства з урахуванням її ризиків і розглянуто основні етапи, пропонується модель інтегрованої оцінки ризиків управління вартістю в системі формування і забезпечення економічної безпеки і виділено показувач ефективності управління ринковою вартістю підприємства з урахуванням можливих ризиків як критерій вибору оптимальної політики управління вартістю підприємства з урахуванням специфіки діяльності підприємства, факторів зовнішньої і внутрішньої середовища, доходності і сезонності діяльності підприємства.

Ключевые слова: економічна безпека підприємства (ЕБП) вартість підприємства; ризики зниження вартості підприємства; інтегральний показувач оцінки ризиків управління вартістю підприємства.

Summary. The article suggests the scheme of interaction - value of the enterprise risk management and control subsystem providing economic security, developed an algorithm for management of the enterprise value including inherent risks and describes the main stages of its, suggests the model of integrated risk assessment management by value in the formation of economic security, was selected indicator of management efficiency of the market value of the enterprise including the possible risks as a criterion for choosing the optimal control policy by value of the company including specific activity of the enterprise, internal and external factors influence, return and the seasonality of the company.

Keywords: economic security of the enterprise (ESE), value of enterprise, risks reducing the cost of enterprise, integral indicator of the risk assessment of value management company.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.

УДК 330.131.7:658(477)

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Цвігун Т.В., аспірант (ХНУ)

В статті розглянуто поняття “управління ризиками” та досліджено його сутність, визначено основні елементи системи управління ризиками. Здійснено аналіз основних підходів до організації процесу управління ризиками.

Ключові слова: управління, ризики підприємства, управління ризиками, система управління ризиками, процес управління ризиками, етапи процесу управління ризиками

Постановка проблеми. Управління є невід'ємною частиною будь-якої діяльності. Воно складається з формування цілей, планування, прийняття рішень, вміння організувати, контролювати, лідувати.

Управління в підприємстві має специфічні цілі: зростання сукупного добробуту власників підприємства, збільшення прибутку, підтримка досягнутого рівня конкурентоздатності, розвиток підприємства, набуття нових якостей, виконання суспільних функцій, урядових завдань тощо. Але основним завданням для підприємств на сьогодні, без виконання якого інших цілей досягти неможливо, – є виживання. Для реалізації цього завдання підприємство повинне постійно здійснювати комплекс заходів по забезпеченню виконання своїх базових функцій на належному рівні, забезпеченню безвідмовності системи, і саме основне, по управлінню ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання управління ризиками розглядали у своїх працях такі науковці, як Вітлінський В.В. [10], Лук'янова В.В. [11], Хохлов Н.В. [1], Старостіна А.О. [14], Матвійчук А. В. [12], Доба Н.М. [7], Стешенко О. Д. [15], Лопатовський В.Г. [8] та інші.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Питанню управління ризиками на підприємствах сьогодні приділяється мало уваги, якщо не сказати, що зовсім не приділяється. Перш за все, це можна пов'язати з невеликою кількістю детальної науково-обґрунтованої інформації щодо цього питання. Враховуючи це, важливо дослідити що ж таке управління ризиками, для чого воно потрібне та хто його здійснює.

Мета статті. Метою дослідження є визначення суті управління ризиками, з'ясування походження даного виду управлінської діяльності, виділення наукового визначення поняття "управління ризиками" та елементів даної системи, а також здійснення аналізу різноманітних підходів науковців до організації процесу управління ризиками.

Виклад основного матеріалу дослідження. З проблемою необхідності управління ризиками людство зіткнулося ще в кінці XIX століття одночасно з будівництвом великих промислових підприємств, з розвитком нових засобів пересування. Перший план управління ризиком було розроблено в США в 1890 році для компанії, яка займалася будівництвом залізниць.

Управління ризиками стає актуальним в 50-х роках XX ст. в результаті науково-технічної революції, після появи нових джерел ризиків – авіації, транспорту, будівництва тощо. Акцент прикладних досліджень в 50-70-х роках цього ж століття був сконцентрований не лише на

фінансових, але й на економічних та технічних ризиках.

В другій половині XX ст. сформувалась нова наука – управління ризиком (ризик-менеджмент). Кожний етап систематизації знання в області управління ризиком та подальшого розвитку даної теорії пояснювався великими промисловими та екологічними катастрофами, які потрясли увесь світ [1, с.10].

В 70-х роках XX ст. на багатьох підприємствах економічно розвинутих країн світу з'явилася нова посада – менеджер по управлінню ризиками (ризик-менеджер). Таке нововведення викликано насамперед необхідністю безперервного управління ризиками фахівцем, який компетентний у цих питаннях та має глибокі знання з проблем управління та безпеки підприємства.

В першій половині 80-х років XX ст. бурхливий розвиток обчислюваної техніки призвів до перегляду робочих концепцій та методів розрахунків в області прийняття рішень в умовах ризику. На початку 90-х років відбулась систематизація знань про вибір в умовах ризику та розробка процедури управління ним. Найбільш відомими працями в цій області вважаються національні стандарти Австралії і Нової Зеландії AS/NZS 4360 : 1995, 1999, 2004, національний стандарт Канади CAN/CSA-Q850-97 [16].

В наукових колах існують різні визначення поняття "управління ризиками". В широкому розумінні управління ризиками – це:

- синтетична наукова дисципліна, яка вивчає вплив на різні сфери діяльності людини випадкових подій, які завдають фізичні і матеріальні збитки [1, с.9];

- мистецтво і наука про забезпечення умов успішного функціонування будь-якої виробничо-господарської одиниці в умовах ризику [2, с.112].

В науковій літературі дається визначення даного поняття в більш вузькому значенні.

Управління ризиком – багатоступінчастий процес, ціллю якого є зменшення або компенсація збитків для об'єкта при настанні несприятливих подій [1, с.16].

Управління ризиками – це прийняття рішень в процесі управління підприємством з урахуванням ризиків, що впливають на його діяльність [3, с.105].

Управління ризиком – це процес виявлення й оцінювання ризиків, а також вибір методів та інструментів управління для оптимізації ризику [4, с.242].

Управління ризиком – це система цілеспрямованих заходів, які передбачають виявлення, оцінку ризик-факторів, які негативно впливають на життєдіяльність підприємства, розробку механізмів протидії їх впливу [5, с.73].

Під управлінням ризиком розуміються не тільки заходи щодо зменшення негативного ефекту впливу виникаючих ризиків на досягнення цілей компанії, але й рішення, прийняті в умовах ризиків, які можуть принести додатковий дохід компанії в прогнозованому періоді [6, с.86].

Управління ризиками представляє собою процес розробки та впровадження програми зменшення будь-яких випадкових виникаючих збитків (втрат) [2, с.112].

Управління ризиками представляє собою ітеративний процес з чітко визначеними етапами, за допомогою якого менеджери можуть ясно уявити ризики, з якими стикається їх організація [7, с.28].

Управління ризиками надає керівнику підприємства інформацію про:

1) наявні ризики, що впливають на діяльність підприємства, їх взаємозв'язки, можливість появи нових видів ризиків;

2) ймовірність настання ризикових подій, величину збитків внаслідок їх впливу, допустимий рівень ризиків, можливості зменшення ризиків;

3) потребу збільшення певного виду ресурсів – інформаційних, трудових, фінансових, матеріальних внаслідок впливу ризиків на діяльність підприємства [8, с.185].

Система управління ризиками складається з двох підсистем: керуючої (суб'єкта управління) та керованої (об'єкта управління).

Суб'єктом управління ризиками є спеціальна робоча група, яка здійснює управління ризиками, до складу якої входять керівники, фінансовий менеджер, маркетолог, економіст, юрист, спеціаліст по страхуванню, залучені фахівці тощо.

Об'єктом управління є сукупність ризиків, які впливають на діяльність підприємства, його

взаємовідносини з партнерами, конкурентами, кредитодавцями.

Процес впливу суб'єкта управління ризиками на об'єкт управління, тобто процес управління ризиками, може здійснюватись лише за умови циркулювання певної інформації між керуючою та керованою підсистемами.

Процес управління ризиками в багатьох наукових працях [1, 3-5, 7, 9-16] характеризується різноманітним поглядом на етапи управління ризиками, їх послідовність та взаємозв'язок.

Група науковців, такі як Хохлов Н.В. [1], Доба Н.М. [7], Матвійчук А.В. [12], в процесі управління ризиками виділяють лише декілька послідовних етапів. Так, наприклад, Доба Н.М. [7, с.28] акцентує увагу на таких етапах процесу управління ризиком: 1) встановлення контексту ризику (визначення стратегічних і тактичних цілей); 2) аналіз ризику; 3) ранжування і відбір ризиків; 4) вплив на ризик.

Хохлов Н.В. [1, с.16] і Матвійчук А.В. [12, с.13-14] розглядають такі, на їхню думку, основні етапи процесу управління ризиком:

1) аналіз ризику (виявлення, оцінка);

2) вибір методів впливу на ризик при оцінці їх порівняної ефективності;

3) прийняття рішень;

4) вплив на ризик (зниження, зберігання, передача);

5) контроль та коректування результатів.

Дослідники Андреева Т.Є. [9] і Стешенко О.Д. [15] розглядають управління ризиками на підприємстві як безперервний (замкнений) процес. Так, наприклад, Андреева Т.Є. акцентує увагу на власних послідовних етапах замкнутого процесу управління підприємством в умовах ризику (рис.1).

Рисунок 1 – Послідовність етапів процесу управління підприємством в умовах ризику, запропонована Андреевою Т.Є. [9, с.46]

Автори Перекупнєва Т.В. [5] і Карпунцов М. [13] в процесі управління ризиками не виключають можливості прийняття рішення про повернення на попередню стадію для її перегляду, і за потреби, внесення коректив з метою подальшого ефективного управління. Особливістю дослідженого процесу управління ризиками, запропонованого цими авторами, є те, що він не утворює замкнутого циклу.

Науковці Вітлінський В.В. [10] та Лук'янова В.В. [11] більш детально розглядають процес управління ризиками, в якому на етапах аналізу ризику та визначення методів управління ним пропонують прийняти рішення – обрати один або декілька варіантів дій. Запропоновані вченими процеси управління ризиками також є не замкнутими.

Процес управління ризиками, запропонований Лук'яною В.В. [11, с.182-188], охоплює такі етапи:

- 1) визначення (формулювання) мети;
- 2) визначення меж ризику;
- 3) встановлення факторів і джерел ризику;
- 4) розпізнавання ризику;
- 5) оцінювання ризику;
- 6) розрахунок або встановлення гранично допустимих рівнів різних видів ризику;

7) вибір методів управління ризиком, обґрунтування ефективності обраного методу;

8) застосування обраного методу управління ризиком (або сукупності методів);

9) оцінка результатів процедури управління ризиком і контроль за змінами ризикової ситуації.

Група науковців, серед яких Старостіна А.О. [14], Лопатовський В.Г. [3], Шпандарук В.О. [4], дотримується підходу, в якому процес управління ризиками на підприємстві включає послідовні етапи і зворотній зв'язок на попередні етапи для контролю та корегування даного процесу.

Зворотній зв'язок присутній також і у деяких міжнародних стандартах управління ризиками, зокрема в Канадському стандарті управління ризиками (Canadian Risk Management Standard (Guide) Q850 (CSA, 1997)), Австралійсько-новозеландському стандарті (Australia/New Zealand Risk Management Standards (AS/NZS 4360:1999)), стандарті по управлінню ризиками з використанням термінології, закріпленої стандартом ISO/IEC Guide 73:2002 [16].

На прикладі розглянемо Австралійсько-новозеландський стандарт управління ризиками (рис.2).

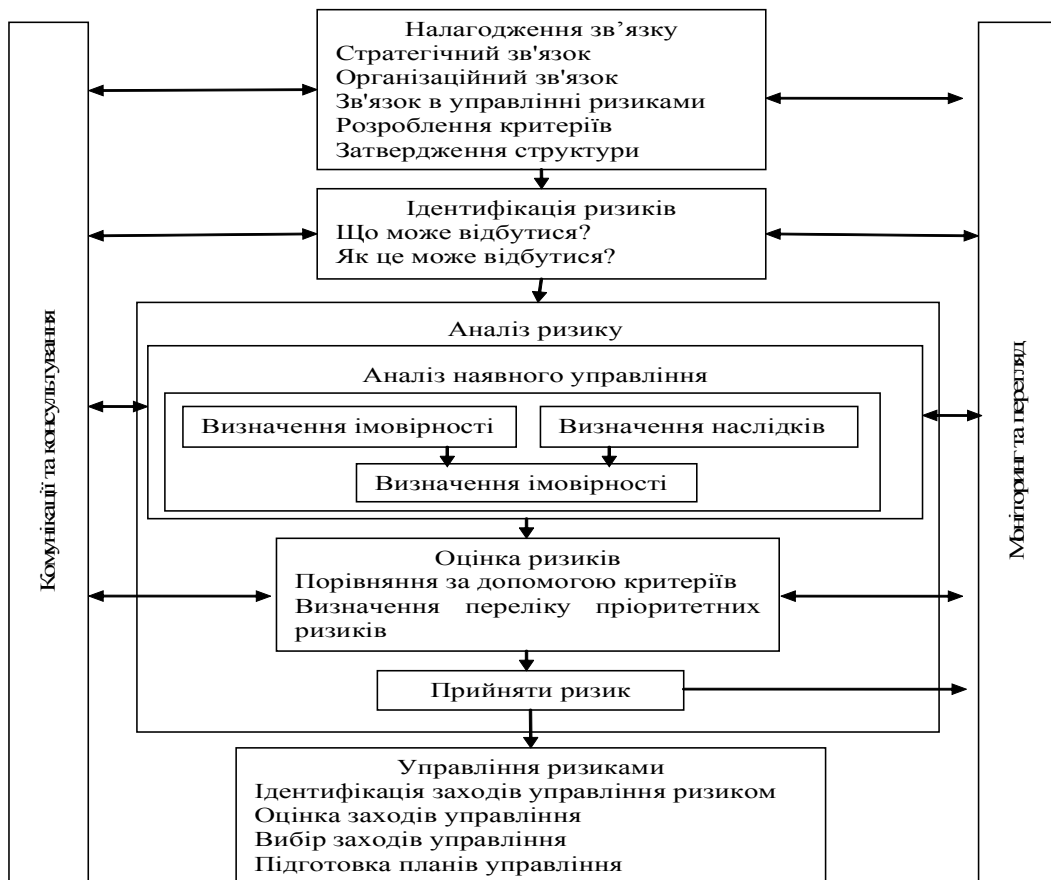

Рисунок 2 – Австралійсько-новозеландський стандарт управління ризиками [16, с.89]

Висновки даного дослідження та перспективи подальших робіт в цьому напрямку. Провівши дослідження поняття управління ризиками, яке існує в економічній літературі, сформулюємо власне визначення даного поняття. На нашу думку, управління ризиком – це спеціальний вид управлінської діяльності, який спрямований на ефективний захист підприємства від небажаних закономірних чи випадкових обставин (подій), які в кінцевому результаті можуть негативно впливати на роботу підприємства.

З усіх розглянутих наукових підходів до процесу управління ризиками найбільш вдалими, ми вважаємо, є підхід, в якому процес управління ризиками на підприємстві включає не лише послідовні етапи, а ще й зворотній зв'язок, який просто необхідний, по-перше, для контролю усіх стадій процесу управління, по-друге, для коригування процесу з метою виправлення допущених помилок і недоліків, по-третє, для ефективного та безперервного здійснення процесу управління ризиками.

Тому, базуючись на даних дослідженнях, в подальшому доцільним є формування основних на нашу думку етапів, які повинен вмішувати в себе процес ефективного управління ризиками з метою його використання в практичній діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хохлов Н. В. Управление риском: [учеб. пособие] / Н. В. Хохлов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 239 с.
2. Лук'янова В.В. Теоретичні аспекти управління підприємством в умовах невизначеності / В. В. Лук'янова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – № 4, Т.1. – С. 111-116.
3. Лопатовський В. Г. Оцінка необхідності використання процесу управління ризиками на підприємстві / В. Г. Лопатовський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – № 6, Т.1. – С. 105-108.
4. Шпандарук В. О. Вдосконалення управління ризиками підприємств на засадах реалізації

превентивних заходів / В. О. Шпандарук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – №3, Т.1. – С. 241-244.

5. Карпунцов М. Управління ризикостійкістю підприємства / М. Карпунцов // Економіка та держава. – 2008. – № 9. – С. 72-74.

6. Сліпачук С. Що таке ризик-менеджмент? / С.Сліпачук // Контроль. – 2009. – № 4. – С. 86-93.

7. Доба Н.М. Риск-менеджмент: [конспект лекцій] / Н. М. Доба; Одес. нац. политехн. ун-т. – О.: Наука и техника, 2009. – 108 с.

8. Лопатовський В. Г. Організація процесу управління ризиками на вітчизняних підприємствах / В. Г. Лопатовський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – №4, Т.3. – С. 184-188.

9. Андреева Т. Є. Ризик у ринковій економіці: [навч. посіб.] / Т. С. Андреева, Т. Е. Петровська. – Х.: "Бурун и К", 2005. – 128 с.

10. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: [навч.-метод. посіб.] / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.

11. Лук'янова В. В. Економічний ризик: [навч. посіб.] / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. – К.: Академвидав, 2007. – 262 с.

12. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком: [Навч. посібник] / А. В. Матвійчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.

13. Перекупнева Т. В. Управление рисками малых и средних предприятий как инструмент максимизации их рыночной стоимости / Т.В.Перекупнева // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 110-117.

14. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: Теорія та практика: [навч. посіб.] / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К.: Кондор, 2009. – 200 с.

15. Стешенко О. Д. Економічні ризики: [навч. посіб.] / О. Д. Стешенко; Укр. держ. акад. залізн. трансп. – Х.: [УкрДАЗТ], 2011. – 145 с.

16. Стрельбіцька Н. Становлення та розвиток міжнародних стандартів управління ризиками / Н. Стрельбіцька // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2008. – №6. – С. 84-93.

Аннотація. В статті розглянуто поняття “управління ризиками” і досліджено його сутність, визначено елементи системи управління ризиками. Виконано аналіз основних підходів до організації процесу управління ризиками.

Ключевые слова: управління, ризики підприємства, управління ризиками, система управління ризиками, процес управління ризиками, етапи процесу управління ризиками.

Summary. In this article the concept of “risk management” is considered and its essence is searched, the elements of the risk management system is determined. The analysis of main approaches to organization of risk management process is realized.

Keywords: management, enterprise risks, risk management, risk management system, risk management process, risk management process phases

*Рецензент д.е.н., професор ХНУ Лук'янова В.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.*